

NIKO HUTTUNEN
**Raamatullinen sota:
 Raamatun käyttö ja vai-
 kutus vuoden 1918 si-
 sällissodan tulkinnoissa.**
Historiallisia tutkimuksia
**255. Suomen kirkkohisto-
 riallisen seuran toimituksia**
216. Helsinki: Suomalaisen
kirjallisuuden seura.
**Suomen kirkkohistoriali-
 nen seura. 2010. 301 s.**

Niko Huttunen on tarttunut harvinaiseen tutkimusaiheeseen, modernin ajan Raamatun tulkintahistoriaan. Tarkemmaksi tutkimuskohdeeksi hän on valinnut vuoden 1918 sisällissodan ja sen tulkinnat sekä valkoisten että punaisten teksteissä sodan aikana ja sen jälkeen aina toiseen maailmansotaan asti. Lähteet vaihtelevat runo- ja lauluteksteistä sotahistorioihin, muistelmiin ja lehdistä julkaistuihin poliittisiin kirjoituksiin. Mukana on sekä suomen- että ruotsinkielistä materiaalia. Huttunen keskittyy nimenomaan ei-kirkollisiin lähteisiin, joissa Raamatun voimakas läsnäolo on yllättävää kuin selkeästi uskonnollisissa teksteissä.

Huttusen tutkimus on tieteidenvälinen. Hän yhdistää eksegetiikkaan Suomen historiaa ja paikallishistoriaa sekä antiikin filosofian ja ajattelun tutkimusta. Samalla teos niveltäytyy myös osaksi viimeaikaista kirjallisuutta, jossa vuoden 1918 tapahtumia on käsitelty uudesta näkökulmasta (Ilkka Huhta, Tuulikki Pekkala). Huttusen lähestymistapa on laajasti ideologiakriittinen ja aatehistoriallinen. Lämpökaavana teemana on tulkitsijan vastuu ja raamatuntulkinnan näkeminen oman ideologisen position legitimointina.

Aluksi Huttunen hahmottelee käyttämänsä menetelmän. Hän erottaa toisistaan kolme työvaihetta: intertekstuaalisen, reseptiohistoriallisen ja vaikutushistoriallisen analyysin. Intertekstuaalisessa analyysissä

lähteestä paikallistetaan raamattukytkeä, joka voi olla suora sitaatti tai epäsuora viittaus raamatulliseen teemaan, kertomukseen tai nimeen, Raamattuun tai evankeliumiin kokonaisuutena viittaamista tai raamatullisen ylätyylin käyttöä. Reseptiohistoriallisessa analyysissä tutkitaan, miten kirjoittaja Raamattua käyttää ja tulkitsee. Mikä kytkennän rooli on kirjoittajan ideologiassa? Tässä Huttunen soveltaa Kari Syreenin hahmottelemaa kolmen maailman mallia, jonka mukaisesti hän kiinnittää huomiota vuorotellen raamattukytkeiden sisältävään tekstimaailmaan, kirjoitusajan historialliseen taustaan sekä ideologiseen maailmaan. Viimeksi mainittuun kuuluu myös keskeinen ajatus Raamattuun viittaamisesta vallankäytönä. Raamattua käytetään usein nimenomaan oman auktoriteetin legitimointiin. Nämä menetelmät ovat monella tavalla uusia näkökulmia avaavia ja soveltuvat hyvin tutkimukseen. Erityisesti raamattuviitteiden suhde kansalaisodan osapuolten ideologioihin on kiinnostava.

Kolmas vaihe, vaikutushistoriallinen analyysi, pyrkii vastaamaan kysymykseen, mikä on nimenomaan Raamatun vaikutusta. Tässä raamatunkäyttö on vuoropuhelussa viitattun raamatuntekstin kanssa ja tutkija pyrkii selvittämään, missä määrin ”Raamatun kirjoittajilta peräisin olevat elementit” ovat mukana reseptiossa. Vaikutushistoriallinen vaihe on menetelmän heikoin lenkki: kuten Huttunen itsekin toteaa, tekstin itsensä kantama merkitys on hankala käsitellä. Loppujen lopuksi on kyse tutkijoiden tulkinnasta. Huttunen puolustaa silti kirjoittajan intentiota relevanttina kategoriana, vaikka toteaa, ettei tekstin alkuperäinen merkitys koskaan siirry tulkintaan sellaisenaan.

Teoksessa on neljä päälukua ja neljä teemaa, joiden alle kansalaisodan raamatulliset tulkinnat on ryhmitelty. Ensimmäinen näistä on apokalyptiikka. Esimerkiksi Savonlinnan piispan Otto Immanuel Col-

lianderin kirjoituksia leimasi voimakas eskatologinen ja apokalyptinen tendenssi. Hän liitti vuoden 1918 tapahtumat osaksi historianteologiaa ja näki punaisten kapinan merkinä lähestyvistä eskatologisesta käänteestä. Demokratiinkin Colliander samaisti Ilmestyskirjan petoon, sillä siinä kansan tahto nostettiin Jumalan tahdon yläpuolelle. Vaikka nuorempi sukupolvi ei jakanut Collianderin maailmankuvaa, apokalyptiikka ja eskatologia olivat yleisiä tapoja selittää vuoden 1918 tapahtumia. Punaisella puolella eli vahvana kristillisestä eskatologiasta vaikutteita saanut marxilainen apokalyptiikka, jossa odotettiin uutta, parempaa maailmaa. Välillä tämä odotus sai hyvinkin konkreettisia ylösnoussemususkon sävyjä. Runoilija Edith Södergran kuvasi sisällissotaa kristillisestä eskatologisesta kuvastosta käsin, mutta hänen tapauksessaan vaikuttava taustaideologia ei ollut kirkkokristillisuus kuten Collianderilla eikä marxilaisuus, vaan nietscheiläisyydestä ja venäläisestä messiaismista vaikutteita saanut uuden, paremman tulevaisuuden odotus.

Toinen sisällissodan tulkinnoissa usein nähty raamatullinen teema on Paavalin esivaltaopetus (Room. 13:1–7). Valkoiset kirjoittajat katsoivat punaisten nousseen esivaltaa vastaan. Raamatullisella esivaltaopetuksella perustettiin usein teoituksia ja muita rangaistuksia sodan jälkeen. Esivaltatulkinta oli kuitenkin ideologisesti ongelmallinen, sillä se korosti sitä, että vastustajat olivat suomalaisia kapinallisia. Tämä puolestaan sopi huonosti yhteen vapausotaideologian kanssa, jossa pyrittiin näkemään sota suomalaisten taisteluna venäläisiä vastaan.

Punaiset ideologit käyttivät raamatullista esivalta-käsitettä harvoin ja silloinkin ironisesti ja kriittisesti, mutta koska kunnioitus esivaltaa kohtaan oli punaisten ”syvisä riveissä” syvällä, tutkimuksessa on ajateltu sen heikentäneen punaisten taistelutahtoa, kenties jopa olleen osasy tappioon. Huttu-

nen nostaa esiin myös suomalaiseseen esivalta-opetukseen ja -ajatteluun liittyvän laajemman ongelman. Suomalaisessa ideologiassa oli jo autonomian aikana alettu puhua ”laillisesta esivallasta”, lakien mukaan toimivasta hallintovallasta, sillä esivallan ”laittomilla” toimilla oli perusteltu venäläisvastaista suoraan toimintaa sortokausien aikana. Paavali ei kuitenkaan tee tällaista jaottelua. Hänellä ei ole käsitystä esivallan laillisuudesta tai moraalisuudesta. Paavalin argumentaatiossa esivalta on Jumalan asettama, eikä hän kehota kristittyjä kriittisesti arvioimaan esivallan toimia, vaan alistumaan esivallan hallittavaksi. Mahdollisesti poliittisesti epävarman tilanteen vuoksi Paavali käyttää esivallasta ylipäättään hyvinkin yleisluonteisia termejä, eikä mainitse esimerkiksi keisaria. Näin suomalainen, esivallan laillisuutta korostanut ideologia, joka vaikutti sekä punaisten että valkoisten tulkinnoissa, eroaa selvästi alkuperäisestä paavalilaisesta esivalta-ajattelusta.

Kolmantena teemana Huttunen nostaa esiin talio-periaatteen (*lex talionis*). Tällä viitataan etenkin vanhatestamentilliseen oikeutetun rangaistuksen tai koston ajatukseen: ”Jos joku surmaa ihmisen, hänet on surmattava – Jos joku teistä tuottaa toiselle vammaa, häntä itseään kohdeltakoon samoin: murtuma murtumasta, silmä silmästä, hammas hampaasta” (3. Moos. 24:17,19–20). Vaikka Jeesus vuorisäärnassa kieltää kostamisen, talio-periaate vaikutti myös Uudessa testamentissa eräänlaisena ”elämässä yleisesti toteutuvana lakina tai Jumalan langettaman eskatologisen tuomion mittana”, jota heijastelevat esimerkiksi lausuma ”Niin kuin te mittaatte, niin tullaan teille mittaamaan” (Matt. 7:2) sekä ajatus miekkaan hukkumisesta (Matt. 26:52). Viimeksimainittu oli yleisessä käytössä sodan tulkinnoissa molemmilla puolilla, oikeutetussa kostotoimia. Toisaalta lausumaa saatettiin käyttää myös kostotoimien ja väkivallan tuomitsemi-

seen, legitimoimaan pasifistista väkivallasta.

Talio-periaatteeseen liittyi läheisesti myös kertomus Kainista ja Abelista, joka myös eli sisällissodan tulkinnoissa. Maininta Abelin huutavasta verestä (1. Moos. 4:10) oli mukana niin Mannerheimin koston vaativassa julistuksessa sodan aikana kuin Hilja Haahden sovinnollisempaa tietä etsivässä *Todistaja*-romaanissakin. Maininta viattomasta, huutavasta verestä oli myös usein käytettyä kuvastoa punaisissa teloituksissa kritisoivissa lähteissä. Samoin Kainin merkki (1. Moos. 4:15) yhdistettiin vastapuoleen, esimerkiksi Mannerheimin nimissä pidetyssä puheessa punaisiin. Tulkinnat eivät selkeästi heijastelleet raamattuviitteen alkuperäistä merkitystä; Kainin merkkihän oli annettu Kainille, ettei tätä surmattaisi, ei suinkaan alleviivaamaan tämän rikollisuutta kuten Mannerheimin puheessa.

Neljäs ja viimeinen aihealue on uhriin, uhraamiseen ja syyllisyyteen liittyvä tematiikka. Uuden testamentin kontekstissa keskeisin uhri on luonnollisesti Jeesus. Usein vastapuolen murhatut tai teloittamat henkilöt nähtiin Jeesuksen kärsimyksen ja kuoleman kontekstissa. Muutenkin sodan vaatimia uhreja kuvattiin raamatullisessa tai vähintäänkin uskonnollisessa kontekstissa. Joskus uhrit olivat väkivaltaisen ja ”petomaisen vastapuolen” passiivisia kohteita, mutta rituaalisessa sankariuhriretoriikassa eli vahvana myös ajatus aktiivisesti itsensä sodan, luokkasodan tai isänmaan alttarille uhranneista sankariuhreista.

Valkoisessa propagandassa, esimerkiksi Lindholmin raportissa, esiintyi myös suureksi osaksi fiktiivisiä kertomuksia ristiinnaulituista paapeista. Näiden kertomusten yhteydessä oli ristiinnaulitsemisen ohella muitakin viitteitä Jeesuksen kuolemaan, kuten maininta ristiinnaulitun papin yläpuolella olleesta tekstistä ”Auttakoon Jumalanne”, mikä oli ilmeisesti viite Jeesuksen pilkkajiin (Matt. 27:41–43). Myös punaisiin

vastustajiin liitettiin samantyyppistä traditioainesta kuin evankeliumeissa Jeesuksen kuolemasta syytettyihin juutalaisiin. Näihin saatettiin liittää myöhemmässä juutalaisvastaisessa traditiossa esiintyneitä motiiveja ja ominaisuuksia, kuten ajatuksia kirkkojen ja ehtoollisen häpäisystä. Myös punaisilla kirjoittajilla oli suoranaista kauhupropagandaa esimerkiksi lapsiin kohdistuvista murhatoista, kuten Henkipatto-nimimerkillä kirjoittaneen Kössi Kaatran teksteissä. Tämän tyyppiset kertomukset pyrkivät korostamaan vastapuolen syyllisyyttä ja esittämään konfliktin mahdollisimman mustavalkoisena. Jeesuksen uhrikuolemaa hyödyntävissä tulkinnoissa oli kuitenkin myös sovinnollisempia sävyjä. Jeesuksen rukous ”Isä, anna heille anteeksi, sillä he eivät tiedä, mitä he tekevät” eli tulkinnoissa myös vastapuolen tappamien uhrien suussa kehottaen samalla jälkeen jääneitä pidättäytymään kostotoimista.

Kokonaisuutena Huttusen teos on mielenkiintoinen analyysi Raamatun vaikutushistoriasta ja hyvää esimerkki eksegeettisen tutkimuksen mahdollisista yhteyksistä laajempiin historiallisiin ja ideologisiin teemoihin. Se avaa myös kiinnostavia jatkotutkimusmahdollisuuksia Raamatun roolista suomalaisessa sota- ja poliittisessa historiassa. Tällä saralla, kuten Raamatun vaikutus- ja reseptiohistoriassa ylipäättään, on vielä paljon uutta, kartoittamatonta maaperää. Samalla Huttusen teos, joka oli myös ehdolla vuoden kristilliseksi kirjaksi vuonna 2011, on myös tärkeä puheenvuoro Raamatun vastuullisen tulkinnan puolesta. Ei ole samantekevää, miten Raamatua käytetään ja minkälaisia tekoja Raamatulla legitimoidaan. Ideologiakritiikkiä on hyvä harjoittaa myös omaa ideologiaansa ja omia tulkintojaan kohtaan.

MINNA HEIMOLA
TEOL. TRI, HELSINKI